४. पुण्ण-कम्मस्स फलं

आयुष्यभर वाईट कर्म करणाऱ्या व्यक्तीच्या हातून अजाणतेपणे एखादे शुभ कर्म किंवा पुण्यकर्म घडले तर तेवढ्याशा शुभकर्मामुळेही त्या व्यक्तीचे आयुष्य पूर्णपणे कसे बदलून जाते, ते या पाठात पुढीलप्रमाणे स्पष्ट केलेले आहे.

या पाठात तीन प्रकारच्या व्यक्तींची व्यक्तिचित्रणे आलेली आहेत. पहिले व्यक्तिमत्त्व चोरीसारखे वाईट कर्म करून संपत्तीचा संग्रह करणारा मंडिकचोर. दुसरे व्यक्तिमत्त्व म्हणजे चोरीसारख्या वाईट कार्यात आपल्या चोर भावास मदत करणारी त्याची चोर भगिनी आणि तिसरे व्यक्तिमत्त्व म्हणजे जनतेला कोणत्याही प्रकारचा त्रास होऊ नये म्हणून सतत दक्ष असलेला मूलदेव राजा.

जनतेला त्रास होऊ नये म्हणून कष्ट घेणाऱ्या राज्यकर्त्यांची संख्या दिवसेंदिवस कमी होत चाललेली आहे; परंतु या पाठातील मूलदेव राजा मात्र स्वतःचा जीव धोक्यात घालून अत्यंत धैर्याने व संयमाने जनतेला लुटणाऱ्या चोरांचा शोध तर घेतोच शिवाय चोरांनी चोरलेली संपत्तीही जनतेला परत करतो. चोरीसारखे अशुभ कर्म करणाऱ्या भावास सहकार्य करणाऱ्या चोर भगिनीच्या हातून अजाणतेपणे एकास जीवदान देण्याचे एक पुण्यकर्म घडते. त्या कर्माचे फळ म्हणून तिला राजाची राणी होण्याचे भाग्य लाभते. म्हणून प्रत्येकाने समाजाला व इतरांना घातक ठरणारे वाईट कर्म न करता समाजाला लाभदायक कर्म करावे. त्यामुळे त्या व्यक्तीस श्रेष्ठत्व कसे प्राप्त होते, ते या पाठातून चोर भगिनीच्या उदाहरणातून स्पष्ट केलेले आहे.

आ. देवेंद्रगणींनी लिहिलेल्या 'सुखबोध-लघुवृत्ती' (अ.4 पान 94-95) मधून ही कथा घेतलेली असून चांगल्या कर्माचे चांगले फळ कसे प्राप्त होते ते येथे स्पष्ट केले आहे.

वेण्णायडे नयरे मंडिओ नाम तुण्णाओ अत्थि। सो निच्चं परदव्वस्स हरणं करेइ। सो दुट्ठ-गंडो मि त्ति जणे पगासंतो जाणु-देसे निच्चमेव अद्दव-लेव-लित्तेण बद्ध-वण-पट्टं करिऊण रायमग्गे तुण्णाग-सिप्पं उवजीवइ। चक्कमंतो वि य दंडधरिएण पाएणं किलिमंतो कहं वि चक्कमइ रत्तिं च खत्तं खणिऊण दव्वजायं घेत्तूण नयर-सन्निहीए उज्जाणग-देसे भूमिघरं तत्थ निक्खिवइ।

तम्मि भूमिघरम्मि से भगिणी कन्नगा चिट्ठइ। तस्स भूमिघरस्स मज्झे एगो कूवो। जं च पुरिसे सो चोरो दव्वेण पलोभेउं दव्वं गेण्हविउं आणेइ। तओ तस्स भगिणी तं पुरिसं कूव-समीवे पुव्वत्थ-आसणे निवेसेउं पाय-सोय-लक्खेण पाए गेण्हिऊण तम्मि कूवए पक्खिवइ। तेण सो पुरिसो विवज्जइ।

एवं कोइ कालो वच्चइ किंतु नयरं मुसंतस्स चोरग्गाहा न सक्केंति तं गेण्हिउं, तओ नयरे बहुरवो जाओ। तत्थ मूलदेवो राया। कहिओ य तस्स पउरेहिं तक्कर-वइयरो जहा, 'एत्थ नयरे पभूय-कालो मुसंतस्स वट्टइ, 'कस्स वि तक्करस्स, न य तीरइ'। केण वि गेण्हिउं, ता करेउ किं पि उवाय'। ताहे सो अन्नं नयर-रक्खियं ठवेइ। सो वि न सक्कइ चोरं गेण्हिउं।

एगया मूलदेवो सयं नील-पडं पाउणिऊण रत्तिं निग्गओ। मूलदेवो अणज्जंतो एगाए साहाए निसण्णो अच्छइ, जाव सो मंडिय-चोरो समीवं आगंतुं भणइ, 'को एत्थ अत्थि'? मूलदेवेण भणियं, 'अहं कप्पडिओ' त्ति, तेण भणइ, 'मणुण्णं करेमि'। मूलदेवो उट्ठिऊण तस्स मग्गाओ गच्छइ।

मंडिय-चोरेण एगम्मि सेट्ठिस्स घरे खत्तं कयं। अंतं गच्छिऊण बहुलं दव्वं बाहिं कड्ढेइ। तं दव्वं मूलदेवस्स मत्थयं उवरिं ठविऊण नयरस्स बाहिरियं गच्छिउं पयट्ठा। मूलदेवो पुरओ चलइ। चोरो असिं कड्ढिऊण पिट्ठिओ

गच्छइ संपत्ता भूमिगिहं। मंडिओ चोरो तं दव्वं निय-गिह-अंगणे निहिउं आरद्धो। तेण निय भगिणीं भणिया, 'एयस्स पाहुणयस्स पाय-सोयं देहि'।

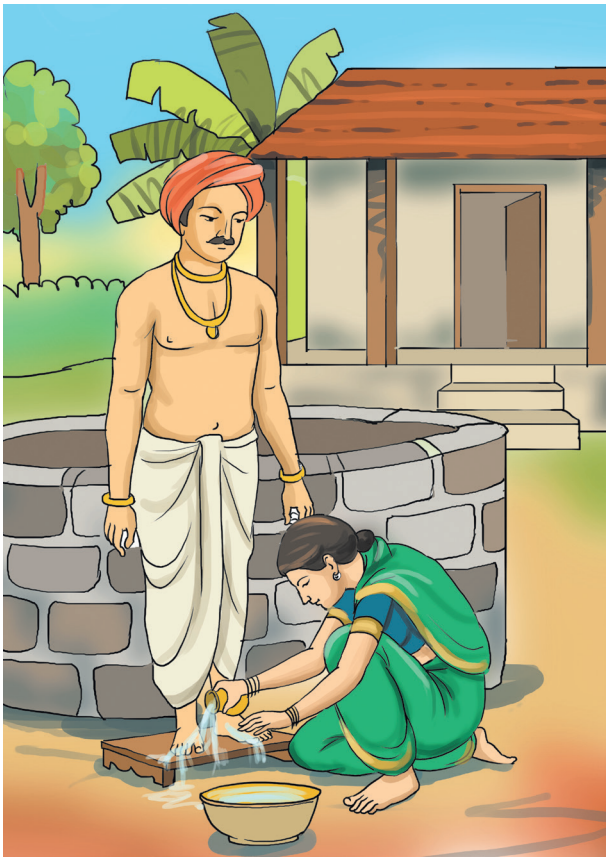

तओ तीए मूलदेवं कूवतडे सन्निविट्ठे आसणे निवेसिओ। पाय-सोयत्थं जाव 'पाओ गहिओ कूवे छुहामि' त्ति ताव मूलदेवस्स अईव सुउमारा-पायं दिट्ठिऊण सा चिंतेइ, 'एएण पुव्वं कोवि काले रज्जसुहं अणुभवइ किंतु संपयं कम्म-दोसेण विहलिय-अंगो होइ'। तीए हियए तस्स कए अणुकंपा जाया। तओ तीए मूलदेवस्स पायतले-सण्णिओ करिऊण 'इयाओ सिग्घं नस्सह त्ति मा मरिज्जिहिसिं' ति। तीए सण्णिएण सो वि पलाओ।

तयणंतरं सा भगिणी उच्चसरेण भणइ, 'सो पलाइओ, पलाइओ' त्ति। तं सुणिऊण मंडिओ चोरो असिं कड्ढिऊण तस्स मग्गे ओलग्गो। तं चोरस्स समीवं आगच्छंतं दिट्ठिऊण मूलदेवो रायपहे मंदीरे सिवपडिमा-अंतरिओ ठिओ। चोरो तत्थ गच्छिऊण तं सिव-लिंग 'एसो च्चिय सो पुरिसो' त्ति नाऊण निय-असिणा दढ-पहारेण सिव-लिंगस्स दुवे भागा करिऊण पडिनियत्तो। तस्स भएण मूलदेवो रत्तीए तत्थेव वसिऊण पहायाए गओ रायभवणे।

बीय-दिणे मूलदेवेण निय रायपुरिसेहिं सद्दाविओ मंडिओ चोरो। तओ मंडियचोरेण चिंतियं जहा, 'रत्तिए सो पुरिसो नूणं न मारिओ अवस्सं च सो राया भविस्सइ' त्ति। रायपुरिसेहिं वि सो आणिओ रायसहाए तओ अब्भुट्ठाणेण सम्माणियं राइणा। आसणे निवेसाविओ। सुहं च अभासिऊण राइणा भणइ, 'तव भगिणिं मम देहि' त्ति। मंडिएण तं पडिवन्ना। मूलदेवराइणा तस्स भगिणीए समं विवाहं कया।

कइवए दिणेसु गएसु मूलदेवो राइणा मंडिओ भणियं, 'दव्वेण कज्जं'ति। तओ मंडिएण सुबहुं दव्वं दिन्नं। कइवए दिणेण मंडिअ-चोरस्स सम्माणिऊण पुणो वि दव्वं मग्गिओ तेण पुणो वि बहुलं दव्वं दिन्नं।

एएण पयारेण राइणा मंडिओ चोराओ समीवाओ सव्व-दव्वं गिण्हियं। राइणा मंडिय-चोर भगिणीए पुच्छिया 'तव बंधुस्स पासे केत्तियं दव्वं अत्थि'। तीए भणियं, 'एत्तियं चेव दव्वं अत्थि?' तओ नयरीए-सव्वाण-लोगाण सद्दाविऊण पुव्वा-वेइय-लेखाणुसारेण सव्व-दव्वं दावाविऊण मंडिओ चोरो सूलाए आरोविऊण मच्चूदंडं देइ।

(सुखबोधालघुवृत्ती अ. 4, पान 94-95)

शब्दार्थ

अद्दाव – द्रवरहित, कोरडा

अंतरावणे – मार्गावरील दुकान

अब्भुट्ठाए – ऊठून उभे राहणे

असिं असिण्णा – तलवार

आसणे – पाठ, आसन

आभासिऊण – विचारपूस, चौकशी करून

ओलग्गिउं – सेवा करणे, पाठीमागून जाणे

उवजीवइ – उपजीविका जगणे

कंक – एकप्रकारचे तीक्ष्ण हत्यार

कप्पडिओ – भिकारी

किलिम्मंतो – क्लेशाने, कष्टाने

खत्तं-खयं – भिंत, भूभाग खोदून, छिद्र, भगदाड पाडणे

गंडो – एकप्रकारचा गुडघ्याचा रोग

चक्कमइ –
चक्कमंतो – अडखळत, लंगडत चालणे

चोरग्गाहा – चोराला पकडणारे सेवक

चिट्ठइ – राहतो

छुहामि – स्पर्श करतो, धक्का मारतो

तक्कर – तक्रार करणारा, चोर

तुण्णाग – तुणणारा, कपडे शिवणारा

तडे – काठावर, कडेला

निक्खिवइ – पाहिले

निवेसाविओ –
निवेसिओ – बसविले

निहणिउं – पुरून ठेवून

नूणं – खरोखर

णेण – त्याने

पउरेहिं – लोकांनी

पगासेंतो – प्रकट करणे

पड – कापड, पट

पयट्टा – प्रवृत्त होणे

पाउणिऊण – पांघरूण, लपेटून, गुंडाळून

पायसोय – पाय धुणे

पुव्वत्थं – पूर्वीच, अगोदर

अंतरिओ, अंतं – आत, मध्ये

अणज्जंतो – ओळखले जाणार नाही

अच्छइ – बसला, थांबला

पडिनियत्तो – परत जाणे

मणुण्णं – मन आनंदी करणे, इच्छा पूर्ण करणे

मुसंतस्स – फसविणे, लुटणे

बहुरवो – पुष्कळ, गोंधळ

वइयरो – वृत्तांत, बातमी

वणपट्टं – जखम बांधणे, मलमपट्टी बांधणे

वट्टइ – होइ

विहलियंगो – विकलांगी, व्याकूळ

संपत्त – पोहोचले

सण्णिओ – संकेत, इशारा केला

संलत्तो – चर्चा केली, विचारले

सन्निविट्ठे – जवळ ठेवलेले, जवळ असलेले

सन्निहिए – सान्निध्यात, जवळ असणे

सद्दाविओ – बोलावले

कृती

1. कोण ते लिहा.

1) वेन्नातट नगरीत शिलाई व्यवसाय करणारा. ☐

2) वेन्नातट नगरीतील लोकांना लुटणारा. ☐

3) चोरीच्या कामात मदत करणारी. ☐

4) चोरास पकडण्यासाठी स्वतः प्रयत्न करणारा. ☐

5) मूलदेव राजास जीवदान देणारी. ☐

6) चोराच्या बहिणीशी विवाह करणारा. ☐

2. योग्य पर्यायाची निवड करा.

1) मंडिओ निच्चं परदव्वं --------।
(हरह, हरामि, हरेइ)

2) मंडिय-चोरेण -------- घरे खत्तं कयं।
(सेट्ठी, सेट्ठीस्स, सेट्ठिहिं)

3) एयस्स -------- पाय-सोयं देहि।
(पाहुणयस्स, पाहुणो, पाहुणाउ)

4) इयाओ सिग्घं नस्सह त्ति -------- मरिज्जिहिसि ति। (सा, मा, सो)

5) तव भगिणिं मम -------- त्ति।
(देइ, देमि, देहि)

3. खालील शब्द अर्धमागधी-प्राकृत भाषेत लिहा.

1) नागरिक ⟶
2) शिंपी ⟶
3) विहीर ⟶
4) गुडघा ⟶
5) प्रतिमा ⟶
6) बहिण ⟶

4. अर्धमागधी-प्राकृत भाषेतील समानार्थी शब्द लिहा.

1) कन्ना ⟶
2) कूव ⟶
3) दव्व ⟶
4) मग्ग ⟶
5) गिह ⟶

5. खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

1) मूलदेव राजा स्वतः चोरास पकडण्यासाठी का गेला?

2) मंडिक चोर कोणता व्यवसाय करीत होता?

3) चोर भगिनीने मूलदेवास पळून जाण्याचा इशारा का केला?

4) मूलदेवाने चोर भगिनीशी विवाह का केला?

5) मूलदेवाने मंडिक चोराजवळील संपत्ती कशी काढून घेतली?

6. उपक्रम :

वाईट कर्म करणाऱ्यास सन्मार्गावर आणलेली एक-दोन उदाहरणे तुमच्या शब्दांत लिहा.